

Цезар Г. Огонь*

РЕНТНА ПЛАТА: ПРОБЛЕМИ, РИЗИКИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ КОНТРОЛЮ В СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

У статті розглянуто нормативно-правові акти в контексті реалізації державної політики та відповідного регулювання практики справляння рентної плати за використання природних ресурсів.

Проаналізовано фактичний стан та вплив законодавства на повноту нарахування, ефективність контролю та своєчасність надходження рентної плати до бюджетів України.

Окреслено напрями необхідності вдосконалення діючого законодавства щодо врегулювання правового поля в сфері природокористування та адміністрування рентної плати за використання природних ресурсів.

Ключові слова: рентна плата, податки, контроль, нормативно-правові акти, природні ресурси, природокористування, Рахункова палата.

Табл. 1. Літ. 19

DOI: 10.32752/1993-6788-2022-1-255-45-56

Caesar H. Ohon

RENT PAYMENT: PROBLEMS, RISKS AND EFFECTIVENESS OF CONTROL IN THE SPHERE OF THE USE OF NATURAL RESOURCES

The article examines normative legal acts in the context of the implementation of state policy and the corresponding regulation of the practice of paying rent for the use of natural resources.

The actual state and impact of the legislation on the completeness of accruals, the effectiveness of control and the timeliness of the receipt of rent payments to the budgets of Ukraine have been analyzed.

The directions of the need to improve the current legislation regarding the regulation of the legal field in the field of nature use and the administration of rent for the use of natural resources are outlined.

Keywords: rent, taxes, control, legal acts, natural resources, nature management, Accounting Chamber.

Peer-reviewed, approved and placed: 11.09.2022.

Постановка проблеми. Україна має всі передумови переходу на модель сталого розвитку, базуючись на засадах пріоритетного розвитку альтернативних видів енергетики, технологій, зокрема, в сфері економіки, військово-промислового комплексу, авіакосмічній сфері та машинобудуванні, сільського господарства, туризму і рекреації. Сприятливе географічне розташування України і наявність великої кількості різних видів природних ресурсів відкривають перспективи та можливості поєднання інтенсивних та екстенсивних чинників розвитку економіки, залучення інвестицій та розширення співробітництва з різними країнами.

За таких умов раціональне використання природних ресурсів може стати однією із передумов досягнення стабільності та високих темпів економічного розвитку в найближчі десятиліття. При цьому справляння рентної плати, зокрема, за користування надрами, лісо- та водокористування є одним із

¹Accounting Chamber. Kyiv. Ukraine

важливих інструментів державного регулювання та впливу на формування доходів бюджету, охорони довкілля, досягнення раціонального використання і відтворення природно-ресурсного потенціалу регіонів та України в цілому.

До невідновлюваних природних ресурсів, що вимагає критичного оцінювання реального стану та застосування спеціальних інструментів забезпечення стабільності суб'єктів господарювання та стимулюючих важелів впливу при оподаткуванні доходу від їх видобутку залежить нафта, газ та деякі інші корисні копалини.

Розмір ставок за використання природних ресурсів, зокрема, водних і лісових ресурсів, на нашу думку, має базуватися на сталому правовому регулюванні та бути достатньо обґрунтованим для стимулювання раціонального їх використання, охорони та відтворення водних і лісових ресурсів, враховуючи їх обмеженість. З цих позицій питання ефективності правового регулювання рентної плати у сфері використання природних ресурсів, захисту довкілля вимагає нових підходів у вивченні існуючих проблем та аналізу, що обумовлює необхідність подальших наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми охорони довкілля і відтворення природно-ресурсного потенціалу, питання теоретичного обґрунтування ресурсних платежів, тенденцій розвитку та їх впливу на довкілля, ролі рентної плати у системі національної економіки, оподаткуванні, справляння й адміністрування рентних та ресурсних платежів, у тому числі за видами корисних копалин знайшли відображення в ряді наукових праць вітчизняних фахівців, серед них: В. Башко [1,6], В. Голян [2,3], В. Матюха [4], В. Міщенко [5], А. Соколовська [6], І. Сторонянська [7] та ін.

На сьогодні досить актуальними питаннями залишаються в частині реформування системи оподаткування діяльності суб'єктів господарювання пов'язаної з експлуатацією національних природних ресурсів, обґрунтованість діючих ставок, стан та ефективність адміністрування, забезпечення повноти і своєчасності надходження рентної плати та зарахування відповідних надходжень до бюджетів різних рівнів. Їх вирішення має відбуватися в контексті розвитку пріоритетних напрямів реформування податкової системи України.

З огляду на достатню залежність, наявність існуючих проблем в сфері природокористування, постає очевидною потреба дослідження обґрунтованості фінансової можливості діяльності суб'єктів господарської діяльності, які здійснюють спеціальне використання природних ресурсів, особливо у стратегічно важливих сферах як газо- і нафтовидобуток, а також ефективному фінансуванню природоохоронних заходів за рахунок надходжень до бюджету, що і обумовили актуальність обраної теми.

Метою дослідження є висвітлення сутності, ролі і місця рентної плати як складової в структурі доходів бюджету, а також аналіз фактичного стану, оцінка впливу різних факторів і механізмів на її справляння, збереження довкілля та сприяння ефективному використанню природних ресурсів.

Основні результати дослідження. Практика показує, що відповідно до Податкового кодексу до 2015 року за використання природних ресурсів

функціонувало декілька видів платежів, зокрема, плата за користування надрами, збір за користування радіочастотним ресурсом України, збір за спеціальне використання води, збір за спеціальне використання лісових ресурсів. З 01.01.2015 Законом України від 28.12.2014 № 71 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» встановлено єдиний податок за користування природними ресурсами – рентна плата [8].

Відповідно до ст. 14 п. 1 п.п. 217 Податкового кодексу України [9] рентна плата – це загальнодержавний податок, який справляється за користування надрами для видобування корисних копалин і в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, користування радіочастотним ресурсом України, спеціальне використання водних та лісових ресурсів, транспортування нафти і нафтопродуктів, природного газу та аміаку територією України. Із перелічених її видів до місцевих бюджетів надходить рентна плата за користування надрами, за спеціальне використання води та лісових ресурсів.

Кожен із зазначених видів рентної плати має певні особливості як у процесі планування, нарахування, визначення платників податку, так і в адмініструванні. До особливостей можна віднести також і базу оподаткування, термін подання податкової звітності, ставки, пільги тощо, а також порядок обчислення та зарахування надходжень до державного та місцевих бюджетів. Важливу роль в питанні дослідження цих питань належить Рахунковій палаті, яка проводячи різні аудити надає рекомендації та пропозиції щодо удосконалення організаційно-розпорядчих документів, зокрема, в частині прогнозування рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України (далі – РЧР), взаємодії органів державної влади при здійсненні контролю за повнотою і своєчасністю надходжень та зарахування цієї плати до бюджетів України [10].

І це дає свої результати, насамперед, у частині щодо вдосконалення нормативно-правової бази справляння рентної плати та використання природних ресурсів, які є об'єктом оподаткування такої плати. Зокрема, відповідно до рекомендацій Рахункової палати тільки протягом 2020 – 2022 рр. в тій чи іншій мірі знайшли своє відображення окремі рекомендації в Податковому кодексі, зокрема, в частині справляння рентної плати, а також внесено окремі зміни до ряду законів та інших законодавчих актах. Це рекомендації Рахункової палати, які були розглянуті відповідними органами і частково враховані та/або взяті як обґрунтування для необхідності внесення змін до діючого законодавства в сфері природокористування.

Так, Законом України від 04.02.2020 № 490-IX з 07.03.2020 встановлено ставку рентної плати за користування надрами для видобування бурштину, у 2020 році – 5 %; у 2021 році – 8 % – надходження зросли в 4 та 1,9 раза відповідно [11]. Законом України від 16.01.2020 № 466-IX [12] з 23.05.2020 збільшено ставки рентної плати за користування надрами для видобування чорних металів (крім залізної руди), кольорових та легувальних металів на 25 % та запроваджено систему варіативних ставок рентної плати для руд заліза.

За цих умов надходження у 2020 р. в порівнянні з 2019 р. зросли на понад 14,0 % Знижено ставки рентної плати за користування РЧР для стільникового

радіозв'язку та збільшено ставки для радіозв'язку у багатоканальних розподільчих системах для передавання та ретрансляції телевізійного зображення, передавання звуку, цифрової інформації для всіх видів радіозв'язку в 65,5 разів (з 45,83 до 3 000 грн за 1 МГц) — надходження у 2020 порівняно з 2019 роком зменшились на 7,3 %

З 01.07.2020 ставки рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів за заготівлю деревини почали застосовуватися з урахуванням розподілу лісів за поясами (до 01.07.2020 ставки застосовувались ще з урахуванням розподілу лісів за розрядами), що спростило процедуру адміністрування податку [12].

Відповідно до Закону України від 30.11.2021 № 1914-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень» [13] збільшено ставки рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин на 14 %, користування радіочастотним ресурсом — на 5 %, спеціальне використання підземних вод та спеціальне використання лісових ресурсів — 14,5 %

Запровадження диференціації ставок рентної плати за користування надрами для видобування руди заліза в залежності від розміру середньої фактичної ціни реалізації сприяло збільшенню надходжень рентної плати за користування надрами майже в 2 рази.

Через військову агресію Російської Федерації та тимчасову окупацію окремих територій України надходження рентної за спеціальне використання лісових ресурсів та води зменшились на 31 та 3 % відповідно. Починаючи з 01.01.2022 уточнено об'єкт оподаткування рентною платою за користування надрами для видобування корисних копалин, визначено розмір коефіцієнта рентабельності гірничого підприємства (0,20) і доповнено коригуючим коефіцієнтом (0,90), що застосовується при видобування руд заліза — позитивно вплинуло на збільшення надходжень такої плати, а також уточнено умови застосування коригуючих коефіцієнтів, які застосовуються при обчисленні податкових зобов'язань з рентної плати за користування РЧР [9].

Наступні два Закони пов'язані з рентною платою за користування надрами для видобування природного газу. Так, Законом України від 15.03.2022 № 2139-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження диференційованої рентної плати за видобування газу природного» [14] внесено зміни до порядку оподаткування рентною платою за користування надрами для видобування газу природного.

Законом України від 12.05.2022 № 2261-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей визначення рентної плати за користування надрами для видобування газу природного на період дії воєнного стану» [15], передбачено, що до припинення або скасування воєнного стану на території України запроваджено спеціальний механізм справляння рентної плати за користування надрами для видобування газу природного за видобуті обсяги газу природного, але не реалізованого у відповідних податкових (звітних) періодах (платникам податків тимчасово

надано право не сплачувати податкові зобов'язання з рентної плати за користування надрами для видобування газу природного за обсяги газу природного, видобутого та закачаного до підземних сховищ у звітному (податковому) періоді) [9].

Слід зазначити, що більшість змін внесених зазначеними законами повинні були оптимізувати податкове навантаження на вітчизняні газодобувні підприємства та інші суб'єкти господарювання в умовах воєнного стану, що призводять в деякій мірі до недонадходжень певних обсягів рентної плати за користування надрами. Незважаючи на це, нормативно-правові акти, які набрали чинності протягом 2020-2022 рр. в цілому позитивно вплинули на надходження такої плати до бюджетів України. Їх збільшення склало на 10 % (2020 р.), понад 56 % (2021 р.) та 2.0 % (I півріччя 2022 р.). До державного бюджету у цей період надійшло майже 188 млрд грн рентної плати, її частка надходжень у податкових надходженнях збільшилася з 6,2 до 10,6 відсотка. До загального фонду місцевих бюджетів протягом зазначеного періоду надійшло 18,3 млрд грн рентних платежів, частка яких у податкових надходженнях збільшилася з 1,6 (2020 р.) до 30 % (I півріччя 2022 р.).

Важливо зазначити, що в частині справляння рентної плати за спеціальне використання води на розгляді у Верховній Раді перебуває проєкт Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дерегуляції господарської діяльності у сфері розвитку водного господарства” (реєстр. 7346 від 03.05.2022) [16], яким передбачено узгодження норм Водного кодексу України та Закону України від 06.09.2005 № 2806 „Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності” [17] в частині видачі дублікатів та підстав для переоформлення дозволу на спеціальне водокористування, а також врегулювання інших питань, що впливають на спрощення процедури отримання дозволу на спеціальне водокористування та надходження до бюджетів рентної плати за спеціальне використання води. Його схвалення направлене на удосконалення правової бази у частині використання водних ресурсів.

Разом з тим, проведений аналіз фактичного стану та оцінка впливу законодавства на повноту нарахування і своєчасність надходження рентної плати до державного та місцевих бюджетів за період 2020-2021 рр., що передував початку збройної агресії Російської Федерації, та 2022 р. — період воєнних дій дав можливість визначити головні фактори, які вплинули на стан виконання показників надходжень рентної плати до бюджетів усіх рівнів. Серед них:

- стабільність та ефективність нормативно-правових актів в сфері природокористування. Це стосується перш за все зростання середньорічної ціни реалізації та розміру ставок;
- діяльність та зміна локації окремих суб'єктів господарювання через воєнну агресію в Україні;
- скорочення робочих місць та зростання безробіття;
- фактор військової агресії Російської Федерації проти України та введенням воєнного стану;
- інші фактори.

Найбільш значимим фактором, стала збройна агресія Російської Федерації проти України та тимчасова окупація окремих територій країни, що призвело до негативних наслідків впливу на економічну діяльність в Україні, а її наслідки будуть відчутними десятиліттями, адже крім стабілізації економіки постає питання відновлення промислової та галузевої інфраструктури, розширення нових родовищ видобування та використання природних ресурсів, створення дієвої логістики, безпеки та нової системи захисту.

Тимчасова втрата частини надр, збитки завдані лісовим та водним ресурсам, які є об'єктом оподаткування рентною платою, призводить до скорочення обсягів виробництва та кількості робочих місць, обмеження ринків збуту та порушення логістичних шляхів і, як наслідок, до зменшення надходжень рентної плати до державного та місцевих бюджетів. Так, за окремими видами рентної плати за 9 місяців 2022 року надходження зменшились, зокрема, за транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України майже в 4 рази, за спеціальне використання лісових ресурсів — майже в 1,5 рази. У цілому за 9 місяців 2022 року до державного бюджету надійшло майже 65,0 млрд грн рентної плати, частка якої в податкових надходженнях зменшилась до 9,4 %, а до місцевих бюджетів надійшло відповідно 7 млрд грн та 2,5 % [9].

Аналіз даних засвідчує, що протягом 2020 — 9 місяців 2022 року планові показники надходжень рентної плати до бюджетів України, виконані у 2020 р. — на 96,7 %, у 2021 р. — на 110,3 та 118,6 % у 2022 році (табл.1).

Однією з причин перевиконання планових показників надходжень рентної плати за користування надрами для видобування газового конденсату протягом 2020–2021 років на 27,1 та 35,3 % відповідно є зростання середньорічної ціни реалізації для нафти у цих роках на 28 та 46 % відповідно.

У процесі аналізу з'ясовано, що найбільшою складовою рентних платежів є надходження рентної плати за користування надрами загальнодержавного значення, частка якої протягом 2020 — 2022 рр. до державного бюджету збільшилася з 90 до 95 %, а до місцевих бюджетів — з 66 до 86 відсотка. У цей період, планові показники надходжень виконано на 97 % (2020 р.), 113 % (2021 р.), 121 % (I півр. 2022 р.).

У структурі надходжень рентної плати за користування надрами найбільшу частку займає плата для видобування природного газу, яка збільшилася з 35,0 % (2020 р.) до понад 75 % (2022 р.). При цьому, відбулось зменшення частки рентної плати за видобування нафти та інших корисних копалин загальнодержавного значення та збільшилась частка надходжень рентної плати за користування надрами для видобування залізних руд.

До місцевих бюджетів протягом відповідного періоду надійшло 14 млрд грн рентної плати за користування надрами, частка якої в загальних надходженнях рентної плати місцевих бюджетів збільшилась з 66 (2020 р.) до понад 85 % (2022 р.).

Слід звернути увагу, що запроваджені у 2020–2021 роках законодавчі зміни в більшості випадків позитивно вплинули на надходження рентної плати за користування надрами. Так, до державного бюджету порівняно з 2019 р. надходження збільшились понад 14 % (2020 р.), на 60,4 % (2021 р.), а у I півріччі

Таблиця 1. Динаміка надходжень рентної плати до державного бюджету та місцевих бюджетів України, млн грн, складено автором на основі даних Державної казначейської служби України [18]

ККДБ	Факт 2019 року		Факт 2020 року		Факт 2021 року		Факт I півріччя 2022 року		Факт 9 міс 2022 року	
	Державний бюджет	Місцеві бюджети	Державний бюджет	Місцеві бюджети	Державний бюджет	Місцеві бюджети	Державний бюджет	Місцеві бюджети	Державний бюджет	Місцеві бюджети
Рентна плата за:										
користування надрми	41 258,5	3 680,4	47 122,1	2 993,0	75 569,2	6 662,2	42 374,5	4 344,3	61 204,1	5 835,4
використання лісових ресурсів	633,8	862,8	712,2	985,8	695,4	1 010,6	243,0	362,7	226,1	550,1
використання води	892,7	730,8	791,4	647,7	851,2	696,6	380,8	311,7	498,6	498,8
користування радіочастотним ресурсом	2 458,6	x	2 278,0	x	2 170,6	x	1 172,7	x	1 672,8	x
Транспортування нафти, нафтопродуктів, природного газу та аміаку	1 503,3	x	1 571,9	x	1 463,0	x	438,4	x	535,9	x
РАЗОМ	46 746,9	5 278,0	52 475,7	4 636,9	80 749,4	8 569,1	44 609,4	5 096,5	64 137,5	6 984,7
в т.ч. у % до податкових надходжень	5,8	1,9	6,2	1,6	7,3	2,5	10,6	2,9	9,3	2,5
у % до доходів Державного/ Місцевого бюджету	4,7	0,9	4,9	1,0	6,2	1,5	7,1	1,9	5,1	2,1
у % до ВВП	1,27	0,14	1,37	0,12	1,85	0,19	1,49	0,17	2,14	0,23

2022 р. порівняно з I півріччям 2021 р. майже в 2 рази. До місцевих бюджетів при зменшенні надходжень у 2020 р. порівняно з 2019 р. на 20 %, у 2021 р. та I півріччі 2022 р. відбувся їх ріст у 2,2 та 1,8 рази відповідно.

Водночас зміни, внесені у 2022 р. до Податкового кодексу Законами № 2139 [14] і № 2261 [15], які були покликані оптимізувати податкове навантаження на вітчизняні газодобувні підприємства в умовах воєнного стану, призвели до скорочення обсягів надходжень рентної плати за користування надрами до зведеного бюджету. Протягом 2020 – I півріччя 2022 року до державного бюджету надійшло 5,6 млрд грн рентної плати за користування РЧР, частка якої в загальних надходженнях рентної плати зменшилася з 4,3 до 2,6 %. Як відомо, зміни внесені до Податкового кодексу Законами № 466 [12] та № 1914 [13], в частині справляння рентної плати за користування РЧР були спрямовані на зниження ставки для стільникового радіозв'язку та збільшення для радіозв'язку в окремих діапазонах радіочастот. Однак, як показав аналіз, зазначені зміни не сприяли суттєвому збільшенню надходжень до державного бюджету такої рентної плати.

Сума задекларованих податкових зобов'язань з рентної плати за користування РЧР за I півріччя 2022 р. збільшилася порівняно з I півріччям 2021 року лише на 1,6 %, тоді як розміри ставок рентної плати за користування РЧР збільшилися з 01.01.2022 на 5 відсотків.

Аналізуючи питання нарахування і своєчасність зарахування надходжень рентної плати до державного та місцевих бюджетів, варто звернути увагу на особливість справляння рентної плати за користування РЧР. Це перш за все практика ліцензування обліку, контролю за справлянням рентної плати в процесі здійснення послуг.

Проблеми справляння рентної плати пов'язані великою мірою з воєнною агресією з боку Російської Федерації та введення воєнного стану в Україні, внаслідок чого у 2022 р. значно зменшилася кількість виданих ліцензій на користування РЧР і ліцензій на мовлення та провайдерів програмної послуги, та створює ризики зменшення надходжень рентної плати за користування РЧР до державного бюджету.

Стосовно рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, то протягом 2020-2022 рр. до державного бюджету надходження склали 0,9 % Планові показники відповідних надходжень були виконані у 2020-2022 роках. До місцевих бюджетів у цей період надійшло 2,4 млрд грн рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, яка становить майже 13 % в загальних надходженнях рентної плати.

Однак, законодавчі зміни (Закон № 1914) в частині підвищення з 01.01.2022 ставок рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів на 14,5 % через військову агресію Російської Федерації та тимчасову окупацію окремих територій України, зокрема, де здійснювалась заготівля деревини в порядку рубок головного користування, не сприяли збільшенню надходжень податку до державного та місцевих бюджетів.

Як показав аналіз рентної плати за спеціальне використання води, протягом 2020-2022 рр. відповідні надходження до державного бюджету становлять 1,1 % в загальних надходженнях рентної плати. При зменшенні у

2020 р. порівняно з 2019 р. надходжень відповідної рентної плати на 11,4 %, у 2021 р. надходження зросли на 7,5 %. До місцевих бюджетів за цей період надійшло понад 2,0 млрд грн відповідної рентної плати, яка становить 9 % в загальних надходженнях рентної плати.

Слід зазначити, що при збільшенні з 01.01.2022 відповідних ставок на 14,5 % надходження порівняно з відповідним періодом минулого року зменшились на 3,3 %, розрахункові недонадходження до зведеного бюджету становлять 162,3 млн гривень.

Щодо справляння рентної плати за транспортування нафти та транзитне транспортування аміаку, то останні зміни до Податкового кодексу внесено Законом України від 24.12.2015 № 909-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» [19]. Дослідження показало, що протягом 2020-2022 рр. надходження до державного бюджету за транспортування, в загальних надходженнях рентної плати зменшилася з 3 до 1 %

Більше 80 % надходжень рентної плати за транспортування становили надходження за транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України. Протягом 2019-2021 рр. щороку до державного бюджету надходило розрахунково 1,2 млрд гривень. Припинення діяльності єдиного в Україні оператора магістрального аміакопроводу призвело до втрати надходжень рентної плати за транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України, розрахунково в межах 0,9-1,1 млрд гривень.

Таким чином, у 2022 р., на нашу думку, орієнтовні втрати надходжень рентних платежів до державного та місцевих бюджетів через вплив різних факторів становитимуть від 5 до 8 млрд гривень.

В умовах, що склалися на сучасному етапі розвитку національної економіки та констатуючи думку про органічний зв'язок і залежність державного та місцевих бюджетів від нарахування і своєчасності надходження рентної плати, необхідним вбачається посилення здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про охорону навколишнього середовища, раціональне використання вод та відтворення водних ресурсів; охорону, захист, використання та відтворення лісів, ефективне функціонування радіочастотного ресурсу України в смугах радіочастот загального користування та запобігання правопорушенням при користуванні РЧР; державного контролю за геологічним вивченням надр, раціональним і ефективним їх використанням.

На нашу думку, серед основних шляхів пошуку приросту надходжень рентних платежів доцільно виділити впорядкування нормативно-правової бази, розширення бази оподаткування, збільшення інвестицій в розвиток довкілля, налагодження гармонізації та взаємодії між державними органами влади в процесі здійснення державного контролю і нагляду у сфері природокористування. Практика засвідчує, що раціональне використання природних ресурсів, повнота нарахування та сплата рентної плати до бюджету потребує дієвої взаємодії між ДПС та органами влади, відповідальними за використання відповідних природних ресурсів України.

Вивчення та аналіз нормативно-правового регулювання питань використання природних ресурсів і справляння рентної плати показав необхідність, з одного боку, внесення змін у законодавчі акти, а з другого – їх узгодженість в правовому полі функціонування природокористування, усунення неузгоджених норм та прогалин в законодавстві.

Висновок. Проведений аналіз функціонування рентної плати в сфері природокористування становить значний науковий та практичний інтерес, оскільки, з одного боку, дає показовий фактичний стан справляння рентної плати в умовах впливу законодавства та інших факторів на повноту нарахування, ефективність та своєчасність надходження рентної плати до бюджетів України, а з другого – дає підґрунтя для розробки необхідних пропозицій державним інституціям з метою досягнення ефективного використання природних ресурсів для досягнення приросту відповідних надходжень до бюджетів усіх рівнів.

З цих позицій постає необхідність підготувати та внести в установленому порядку для розгляду ряд проектів нормативно-правових актів для врегулювання правового поля в сфері природокористування та адміністрування рентної плати за використання природних ресурсів.

1. Башко В.Й. Оподаткування видобутку природного газу в Україні. Наукові праці НДФІ. 2015. № 3. С. 41–51.

2. Голян В.А., Андрощук І.І. Економічний механізм природокористування: рентна плата за користування надрами / В. А. Голян, І. І. Андрощук // Бізнес Інформ. 2017. № 8. С. 148-158.

3. Голян Василь. Рента за газ і нафту: скільки добуто і скільки грошей отримала держава. Mind. URL: <https://mind.kiev.ua/openmind/20173493-renta-za-gaz-i-naftu-skilki-dobuto-iskilki-groshej-otrimala-derzhava>

4. Матюха В.В. Плата за користування надрами як основний елемент економічного механізму управління вітчизняним фондом надр / В.В. Матюха // Mechanism of Economic Regulation. 2013. № 1. С. 54-60.

5. Міщенко В.С. Удосконалення рентного регулювання у надрокористуванні. Економіка України. 2013. № 8. С. 84-96.

6. Потенціал рентних платежів за видобуток корисних копалин в Україні / А. М. Соколовська, Л. М. Унігоський, В. Й. Башко та ін. К.: ДННУ «Акад. фін. управління», 2013. 228 с.

7. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / За ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

8. Закон України від 28.12.2014 № 71 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>

9. Податковий кодекс України Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

10. Звіти Рахункової палати Електронний ресурс. Режим доступу: <https://rp.gov.ua/Activity/Reports/>

11. Закон України від 4 лютого 2020 року № 490-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо упорядкування розміру ставки рентної плати за користування надрами для видобування бурштину» Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/490-20#Text>

12. Закон України від 16.01.2020 № 466-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>.

13. Закон України від 30.11.2021 № 1914-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/>

14. Закон України від 15.03.2022 № 2139-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження диференційованої рентної плати за видобування газу природного». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/>

15. Закон України від 12.05.2022 № 2261-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей визначення рентної плати за користування надрами для видобування газу природного на період дії воєнного стану». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2261-20#Text>.

16. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дерегуляції господарської діяльності у сфері розвитку водного господарства» (реєстр. 7346 від 03.05.2022) Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/JI07370A>.

17. Закон України від 06.09.2005 № 2806 «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text>.

18. Державна казначейська служба України Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/>.

19. Закон України від 24.12.2015 № 909-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/909-19#Text>.

1. Bashko V. Y. Opodatkuvannya vydobutku pryrodnoho hazu v Ukraini. Naukovi pratsi NDFI. 2015. № 3. S. 41–51. [Ukrainian]

2. Holian V. A., Androshchuk I. I. Ekonomichniy mekhanizm pryrodokorystuvannya: rentna plata za korystuvannya nadramy / V. A. Holian, I. I. Androshchuk // Biznes Inform. 2017. № 8. S. 148-158. [Ukrainian]

3. Holian Vasyly. Renta za haz i naftu: skilky dobutu i skilky hroshei otrymala derzhava. Mind. URL: <https://mind.kiev.ua/openmind/20173493-renta-za-gaz-i-naftu-skilki-dobuto-iskilki-groshej-otrymala-derzhava> [Ukrainian]

4. Matiukha V. V. Plata za korystuvannya nadramy yak osnovnyi element ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnia vitchyznianym fondom nadr / V. V. Matiukha // Mechanism of Economic Regulation. 2013. № 1. S. 54-60. [Ukrainian]

5. Mishchenko V. S. Udoshkonalennia rentnoho rehuliuвання u nadrokorystuvanni. Ekonomika Ukrainy. 2013. № 8. S. 84-96. [Ukrainian]

6. Potentsial rentnykh platezhiv za vydobutok korysnykh kopalyn v Ukraini / A. M. Sokolovska, L. M. Unihovskiy, V. Y. Bashko ta in. K. : DNNU «Akad. fin. upravlinnia», 2013. 228 s. [Ukrainian]

7. Terytorialni hromady v umovakh detsentralizatsii: ryzyky ta mekhanizmy rozvytku: monohrafiia / za red. Kravtsiva V. S., Storoniaskoi I. Z. Lviv: DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy, 2020. 531 s. (Serii «Problemy rehionalnoho rozvytku»). <https://zakon.rada.gov.ua> [Ukrainian].

8. Zakon Ukrainy vid 28.12.2014 № 71 «Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo podatkovoi reformy». <https://zakon.rada.gov.ua> [Ukrainian].

9. Podatkoviy kodeks Ukrainy Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>. [Ukrainian].

10. Zvity Rakhunkovoi palaty Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://rp.gov.ua/Activity/Reports> [Ukrainian].

11. Zakon Ukrainy vid 4 liutoho 2020 roku № 490-IX «Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo uporiadkuvannya rozmiru stavky rentnoi platy za korystuvannya nadramy dlia vydobuvannya burshtynu» Elektronnyi resurs. — Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/490-20#Text> [Ukrainian].

12. Zakon Ukrainy vid 16.01.2020 № 466-IX «Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo vdoskonalennia administruvannya podatkov, usunennia tekhnichnykh ta lohichnykh neuzghodzhenosti u podatkovomu zakonodavstvi» Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>. [Ukrainian].

13. Zakon Ukrainy vid 30.11.2021 № 1914-IX «Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zabezpechennia zbalansovanosti biudzhetykh nadkhodzen» Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/> [Ukrainian].

14. Zakon Ukrainy vid 15.03.2022 № 2139-IX «Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zaprovadzhennia dyferentsiiovanoi rentnoi platy za vydobuvannia hazu pryrodnoho» Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/> [Ukrainian].

15. Zakon Ukrainy vid 12.05.2022 № 2261-IX «Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo osoblyvosti vyznachennia rentnoi platy za korystuvannia nadramy dlia vydobuvannia hazu pryrodnoho na period dii voiennoho stanu» Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2261-20#Text>. [Ukrainian].

16. Projekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo derehuliatсии hospodarskoi diialnosti u sferi rozvytku vodnoho hospodarstva» (reiestr. 7346 vid 03.05.2022) Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://ips.ligazakon.net/document/JI07370A>. [Ukrainian].

17. Zakon Ukrainy vid 06.09.2005 № 2806 «Pro dozvilnu systemu u sferi hospodarskoi diialnosti» Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text>. [Ukrainian].

18. Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://www.treasury.gov.ua/>. [Ukrainian].

19. Zakon Ukrainy vid 24.12.2015 № 909-VIII «Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zabezpechennia zbalansovanosti biudzhetykh nadkhodzen u 2016 rotsi» Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/909-19#Text>. [Ukrainian].